

Nooruki psühhoanalüütiline arengukäsitus

Anne Kleinberg

MD, PhD

Tallinna Lastehaigla psühhiaatrikliniku juhataja

24.04.2015

SOTSIAALMINISTEERIUM

Teismeea etapid

Varajane teismega u. 11-14 a.

Kõrgteismega 14-16 a.

Hilisteismega 17-25 a.

Varase teismeeea väljakutsed ja muutused

Kohanemine kiiresti muutuva kehaga ja seksuaalse keha integreerimine oma minateadvusesse

Tähelepanu nihkumine vanematelt keerukatele suhetele eakaaslaste grupis, millega kaasneb suurenenud eneseteadvus

Latentsiea vanematelt “saadud” superego vaidlustamine ja käitumise juhendamisel toetumine kaaslaste grupile

Riskikäitumise ilmnemine, sh. narkootikumide kasutamine, seksuaalne eksperimenteerimine ja agressiivsus teiste suhtes, eriti kiusamine

Keha tähtsus

Kehalised muutused igal füsioloogilise arengu tasemel

Aju läbib radikaalse sünaptilise “trimmimise” koos valgeaine kasvuga, luues “õhema” enam spetsialiseerunud aju

Sekundaarne seksuaalne areng ja tungienergia tõus nõuab seksuaalse mina, seksuaalse erutuse ja küpsete genitaalide integreerimist minapildiga

Keha arengut mõõdetakse läbi eakaaslaste grupi ja ühiskonna hinnangute

Kehaline areng, suhe küpsevasse kehasse ja soov omada ja kontrollida tingivad mitmeid teismeliseea fenomene: dieedid, pingutav treening, keha dekoreerimine ja Interneti kasutamine ideaaliseeritud kehapildi omistamiseks

Teismeliste riskikäitumine

Riskikäitumine peegeldab teismelise tegevusele suunatust, nad otsivad sõltumatust ja autonoomiat ning tahavad ennast maailmas defineerida

Riskikäitumise riski võib hinnata lapsepõlve hälbelise käitumise ja kaitsvate tegurite interaktsiooni põhjal

Mingi eksperimenteerimine on peaaegu vältimatu ja selle täielik puudumine on seotud märkimisväärse inhibeeritusega

Paljud sõltuvused nagu suitsetamine, kanepi kasutamine ja alkoholism algavad enne 18 ea.

Teine individuatsioonifaas

Eraldumine vanematest ja liitumine eakaaslaste grupiga, millega kaasneb kaotuse- ja tühjusetunne ning järk-järguline vanematest võõrandumine

Vanemad võitlevad kohanemaks nooruki arenemisega seksuaalseks indiviidiks ja tunnevad ebakindlust kuidas kalibreerida oma vanemlikkust

Kognitiivne areng

Nihe formaalsete operatsioonide suunas sh. abstraktne ja loogiline mõtlemine, perspektiivitaju ja täidesaatva funktsiooni arenemine

Pidurdavad funktsioonid on vähem arenenud kui uudsuseotsing ja tung tegutseda

Objektsuhted

Algavad kauakestvad katsed vabaneda endistest sõltuvussuhetest vanematega

Vabanemisprotsess nii mitteteadlikul kui teadlikul tasapinnal

Infantiilseid vanemarepresentatsioone revideerides aktsepteeritakse neid valikuliselt sellistena nagu nad on ja tõrjutakse tagasi hetkel mitteaktsepteeritavate seksuaalobjektidena

Nooruk heitleb vihkamise ja armastuse vahel ning muutub agressiivseks ja provotseerivaks või reserveerituks, hoiab kõrvale ning on salapärane

Tungide aktiivsuse tõttu ei toimi kaitse ja ülimina nagu varem ning tuleb ette kontrollimatuid tundepurskeid

Objektsuhted

Osapooled ei saa üksteisest aru ning nooruk isoleerub, tunneb, et teda ei mõisteta, et ta on mahajäetud, võõrandunud

Heitlused puudutavad ka varem kujunenud tavasid, huvisid ning suhteid kodus ja koolis

Puudulik kontroll oma tungide üle või üksindus ja mahajäetustunne viia ka asotsiaalsele tee

Ka võib nooruk langeda neurootilisse või psühhootilisse seisundisse tugeva sõltuvusega vanematest

Sõbrad ja iidolid

Mida tugevam on side infantiilsete suhetega, seda tugevam on mäss ja seda innukamalt püüdleb nooruk uute objektide poole

Nooruk püüab leida suhteid nii omaealiste kui täiskasvanutega

Vastassoost kaaslase valik on peaasjalikult nartsissistlik nartsissistlik sõprus, mis avaldub vastastikkuses onanismis, mööduvas homoseksuaalses käitumises, vastastikkuses vaatamises (vuajerism), õrnusetunnete ja heatujulisuse idealiseerimises, ka ühistes kriminaalsetes tegudes

Sõbrad ja iidolid

Sõprussuhted on sageli lühiajalised ja katkevad üllatavalt kergest

Kui tagasiigatsetud isetunne on tõusnud, muutub sõber
ülearuseks

Objektsuhtel on selles faasis eksperimenteeriv varjund

Vahetused, vallutused, oma rolli otsimine läbi koosolemise

Imetlemise, iidolite ja fanatismi aeg

Otsitakse inimest, keda saaks imetleda , kedagi, kellel on
omadused, mida tahaks endale, kedagi, kes tõstaks isetunnet

Vaikust ja tühja ruumi ei taluta

Ülimina ja minaideaal

Kuni teismeeani mängivad vanemad mõningal määral lapse mina, ülimina ja minaideaali rolli.

Laps mõtleb ja tegutseb suures ulatuses suhtes vanemarepresentatsioonidega

Nüüd muutub identiteeditunne labiilseks, sest psüühikat kasutatakse konfliktideks ja kaitseks

Kriitiline mõtlemine toimub kogu aeg ning taotleb stabiilsuse taastamist

Üks tähtsamaid protsesse on ülimina modifitseerumine ja samal ajal minaideaali tähtsuse suurendamine

Raskused ja kaitse

Kui ülimalt ja miniaideaal ei sea piire ega stimuleeri iseseisvust, tekib risk asotsiaalseks, neurootiliseks, psühhootiliseks või perversseks arenguks

Konfliktid selles faasis sunnivad noorukit mitmesugustele kaitsetele nt. samastumisele

Kaitse hakkab organiseeruma iseloomu kujundamiseks st. võtma autonoomset vormi

Nooruk võib põgeneda fantaasiasse või autoerootikasse

Nartsissistlik kaitse-egotsentrilisus või megalomaniakaalsed fantaasiad ja suurusehullustusest kantud unistused

Kui pärssivad kaitsete varisevad täielikult kokku võib tagajärjeks olla psühhootiline areng

Laps ,kes selles eas ei koge konflikte vanematega, on kas kangekaelselt oma agressiivsed ja libiidsed impulsid maha surunud või on need nii nõrgad , et mina suudab neist jagu saada

Kõrgteismeiga

14-16 aastani

On geneetiliselt, majanduslikult ja struktuuraalselt organiseeritum ja sekundaarprotsessiga iseloomustatav faas, mis on pöördepunktiks vabanemisprotsessis

“Kes ma olen?”, “Mis on elu mõte?”

“See olen mina”

Domineerivad Oidipuse kompleksi taaskogemine koos vabanemisega primitiivsetest vihkamis-armastusobjektidest ning uued paljutahulised objektisuhted

Tugevad emotsionaalsed seisundid leina ja armumise vormis

Jätkub alanud protsess-jätta objekt maha ja leida uus objekt-töödeldakse oma suhet vanematega, nende hinnangute ja hoiakutega, suhet kõigega, mida lapsepõlve kombed ja tavad, sõltuvus ja sõprus on kujundanud

Hakatakse loobuma nartsissistlikest ja polümorfsetest seksuaalsetest positsioonidest, saavad uued heteroseksuaalse alatooniga suhted järjest rohkem võimalikuks

Minaareng

Kognitiivsed protsessid muutuvad järjest vähem subjektiivseks ja analüüsivaks, sest kohanemine tegelikkusega suureneb ja perspektiivid laienevad

Objektsuhete puudumine ja oht mitteteadliku ebaselgete piiride ees äratab hirmu ja paanikat

Depersonaliseerumisest ja prespsühhootilisest seisundist võivad päästa põgenemine fantaasiasse ja unistusesse

Fantaasia võib avalduda loomerõõmus, mis selles faasis jõuab sageli kõrgpunkti

Nooruki kunstilooming on sageli autobiograafiline ja tal on kalduvus olla kõige produktiivsem üksinduse ja isolatsiooni hetkedel, armunult ja armastuses pettunult

Üheks loomise eelduseks on noorukile ainulaadne ja omapärane võimalus liikuda primaar-ja sekundaarprotsesside vahel

Religioossed ning esteetilised küsimused ja elamused, nagu ka filosoofilised, sotsiaalsed ja poliitilised huvid ja hõivatus

Töö leina puhul

Suhte lõppemine varasemate objektidega on sageli vapustav kogemus, mis toob endaga leina ja üksilduse

Töö leina puhul on uue töötlemise väga tähtis osa

Säilib järjepidevus: kõik positiivne, konstruktiivne elab tekkivate uute suhete tähtsa koostisosana edasi

Alles jäävad ka kõik mitteteadlikud konfliktid, mis pole lahenenud

Nooruki lein – “trialmourning”

Töö leinaga viib sageli oraalsesse regressiooni , mis võib avalduda suures näljas või selle vastandis

Regressiooni võib kogeda ka kui kustutatamatut nälga uute objektide järele

Nii lein kui depressiivus jäävad normaalse teismeea arengu raamidesse

Onanism, soo-ja seksuaalne identiteet

Genitaalne onanism on faasile iseloomulik seksuaalne tegevus, mis heal juhul kergendab arengut.

Annab teismeeas uue dimensiooni, sest seksuaalseid tundeid ja fantaasiaid kogetakse seoses täiskasvanu genitaalsusega.

Üldiselt pingeid maandav onanism ilma rohkem või vähem alaliste fantaasiateta on enamasti psüühilise häire tunnus

Biseksuaalne identiteet on teismeliseeas aktuaalne kogemus ja jõuab tavaliselt lahenduseni alles teismeea lõpuks

Sooidentiteedi all mõistetakse enesestmõistetavat maskuliinset või feminiinset soolist kuuluvust

Seksuaalse identiteediga tähistatakse partneri valikut-hetero- või homoseksuaalsus

Raskused ja kaitse

Sageli nõrgenenud mina ning jätkuv libiidne areng heteroseksuaalsuse suunas viivad suurenenud hirmule, mis on seotud sellega, millega on kõige raskem hakkama saada

Agressiivsus, mille toob kaasa vabanemine autoriteetidest, võib kujutada endast suurt riski hirmu ja rahutuse tekkeks

Et väline sotsiaalne surve võib olla liiga suur, seda näitavad sagedased kooliraskused

Raskused nii liiga kõrgete kui liiga madalate nõudmiste näol

Mõtlemisvõime blokeerumine, häiritud teadlikkus, kontsentratsiooniraskused ja passiivsus, popitetegemine ja ükskõiksus viitavad probleemidele

Kaitsed on tingitud vaesustunud minast, mis peab tungidest tekkinud ängistusega hakkama saama

Raskused ja kaitse

Kõik noorukiea kaitсед on ajutised ja neid ei kasutata enam niipea kui hirm väheneb ja mina saavutab suurema stabiilsuse

Kaitсед on osalt iseloomu kujundavad ja võivad muutuda autonoomseks

Intellektualiseerimine ja askees kuuluvad domineeriva kaitse juurde

Ka nihestatud ja vastandreaktsioon toimetulekuks oma agressiivsusega ning aitavad kaasa infantiilsete seoste lõhkumisele

Libiido seisukohalt on kõrgteismeeas kaks ohtu:

Nooruk tormab varajastesse heteroseksuaalsetesse suhetesse, selle asemel et läbi teha järkjärguline areng

Leiab aset liiga tugev seksuaalsete impulsside mahasurumine, mille tulemusena minaareng ja tungide areng jäävad ebaküpsuse tasemele

Kõrgteismeea kokkuvõte

- 11 kuni 17 ea. vahel toimuv keha, aju ja psüühiliste muutuste intensiivsus on võrreldav esimeste eluaastate arenguga
- Suur osa psüühilisest tööst on seotud kohanemisega areneva kehaga
- Puberteedi keskel saab suurema tähelepanu töö suhetega vanematega ja eakaaslaste grupiga
- Teise individuatsioonifaasi algus

Hilisteismeea ülesanded

Identideedi konsolidatsioon

Superego läbi töötamine

Armastuse ja seksi integreerimine intiimsuhetesse

Isikuse, kaitsete, sublimatsioonikanalite ja
isetunde stabiliseerimine

Lapsepõlvetrauma integreerimine

Enesekohane järjepidevus

Kokkuvõte

